

Unes referències gairebé poètiques permeten Jaume Lladó i Font d'introduir la presència de dos mataronins, Puig i Cadafalch i Julià Gual i Masoller, a la vall de Cuixà.

Després parlarà del grup d'exiliats a Prada, del seu pare Francesc Lladó i Comas, i incidirà de nou en la personalitat de Julià Gual, poeta i promotor de cultura a Mataró fins al 1939, i després a Prada i a Perpinyà.

PRESÈNCIA MATARONINA A LA VALL DE CUIXÀ

*Oh caminant del món! A cada estrella
hi ha una esperança a punt que et ve a oferir
el nord dels teus camins de meravella
cap al món infinit del teu destí...*

Julià Gual - *Sonets d'exili i de camí*

A la vall de Cuixà, ran del camí que mena vers l'abadia de Sant Miquel, situada al redós del Canigó, muntanya símbol i bressol de la catalanitat, hi ha una tomba on jau un home just. Era, i és encara, perquè el seu record perdura ben viu, en Julià Gual i Masoller, un mataroní estimat per la seva integritat i pel seu bagatge de cultura.

I dins del monestir mil·lenari, un altre con-citadà del mateix tremp hi passà llargs moments durant una estada forçada, estudiant la complexitat de la construcció dels seus murs, llibre obert evocador dels treballs empresos pels abats Garí i Oliba. Ens referim a Josep Puig i Cadafalch, que va estudiar i excavar, buidant-la, la capella soterrada del pessebre, obra emotiva per la simpli-

citat i admirable per la seva concepció arquitectural. Els estudis de Puig i Cadafalch quedaren cristal·litzats en una maqueta, en la qual un altre mataroní representà el vast conjunt monumental tal com era l'any 1040, després del pas de l'abat bisbe Oliba, quan l'església de la Trinitat s'integrava amb la vasta nau pre-romànica.

I és en aquest indret on cada any floreix un modest pessebre, arribat que és Nadal, construït per un artesà que hi treballa embolcallat d'uns records

L'estada forçada d'en Josep Puig i Cadafalch a Cuixà va ser fructuosa. Adés d'excavar la cripta o capella del Pessebre, va fer recerques a la testera de la nau per localitzar els absis i les absidioles cobertes per construccions posteriors, com es veu en la fotografia.

Pax. Viboldone, 11 de gener del 1967

Sr. Jaume Lladó
Perpinyà

Estimat amic:

Us agraeixo molt la vostra amable felicitació i els bons sentiments que m'expressen. Us ho retorno tot amb un desig semblant; que Déu beneeixi la vostra llar, el vostre treball i les vostres nobles aspiracions. I permeteu-me que afegeixi, d'una manera especial: que Déu us faci sentir l'agraïment dels monjos de Cuixà, per la vostra amistat amb ells i per tots els vostres desinteressats serveis en bé d'aquesta comunitat, que neix a una gran esperança. Bon any nou!

Estic content amb vós de la nova situació de Montserrat. Confiem que serà en benefici de tots els monjos i del nostre poble.

Amb salutacions per la vostra família, es reitera amic vostre in Domino

J. Gual

Un grup de monjos de Montserrat, solidaris del pare Escarré, es varen implantar a l'abadia de Sant Miquel. La seva estada va ser òptima per als qui, fora del país, cercaven un reconfort i una ocupació més per fer treball.

que van des de la tomba de Codalet, i més enllà del Canigó, vers una ciutat de mar i pins.

Perquè a Cuixà s'hi copsa l'esperit dels dos matoronins i el de tots aquells qui, com ells, bregaren per uns nobles ideals refusats, lluny del propi país, postergats, i s'hi flairen aires de pau i de justícia.

També era lluny dels seus antics dominis Pere Orseolo, dux de Venècia, que trobà en la humilitat de Cuixà el reconfort espiritual que l'esplendor del seu ducat no li pogué donar mai.

A Cuixà, quan s'hi entra, encara ressonen les notes del violoncel del Mestre, impregnades en la volta i en les pedres de les arcades de la nau. Ell tenia, camí de Sant Miquel, la seva llar atapeïda de records per les parets, amb un piano que dominava l'estança, en companyia de l'inseparable violoncel. Damunt la taula de treball un grapat de pipes i en un calaix un manyoc de passaports, entre ells el d'Espanya. *El tinc -ens va dir- perquè no vull que diguin que no m'hi han deixat anar. Sóc jo que no vull.* En Julià Gual, íntim col·laborador de Pau Casals, ni trafiquejava, enmig de la fumarola de la pipa del Mestre i el fum de la pròpia i perpètua cigarreta.

La casa era lloc de trobada, amalgama d'ambaixada i de parlament, de tot el cenacle de catalans exiliats residents especialment a Prada de Conflent, mestre Fabra al cap, intercanviant les informacions del moment.

Aquí vàrem conèixer un maresme que, fidel a la tradició de la nostra costa, feia marxar una petita indústria amb mitja dotzena de telers. Era el senyor Josep Fors, que, amb el Mestre, empunyant un paraigua per protegir-se del sol, passejaven camí de Sant Miquel com si fossin atrets per una oculta força del lloc.

En Josep Fors havia estat batlle de Canet de Mar i, mercès a la seva constància, havia obtingut la creació de l'Escola de Teixits de Punt per a la seva vila, institució que Josep Puig i Cadafalch, llavors president de la Mancomunitat de Catalunya, havia concebut a la mida de la ciutat de Mataró. No havia presentit la indiferència dels estaments oficials matoronins, davant d'aquest projecte, que preferiren la implantació d'una caserna. M'havia explicat el senyor Fors, que la primera vegada que es va presentar a la Mancomunitat per parlar de la seva candida-

G E N E R A
*****

Dins el silenci de la nit
són una veu pregona i forta,
tota la terra s'ha estremit,
i un vell xaruc tanca la porta.

Per els camins de l'infinit
la veu pregona es renova,,
per si es perdessin a l'oblit
fins dotze veus fan cantarella.

Tot just s'apaga la remò.
un cant de gall diu la cançó
d'un nou infant que es arribat:

sonen les dotze altra vegada,
i en cada estrella hi ha una fade
interrogant la eternitat...

Julià Gual

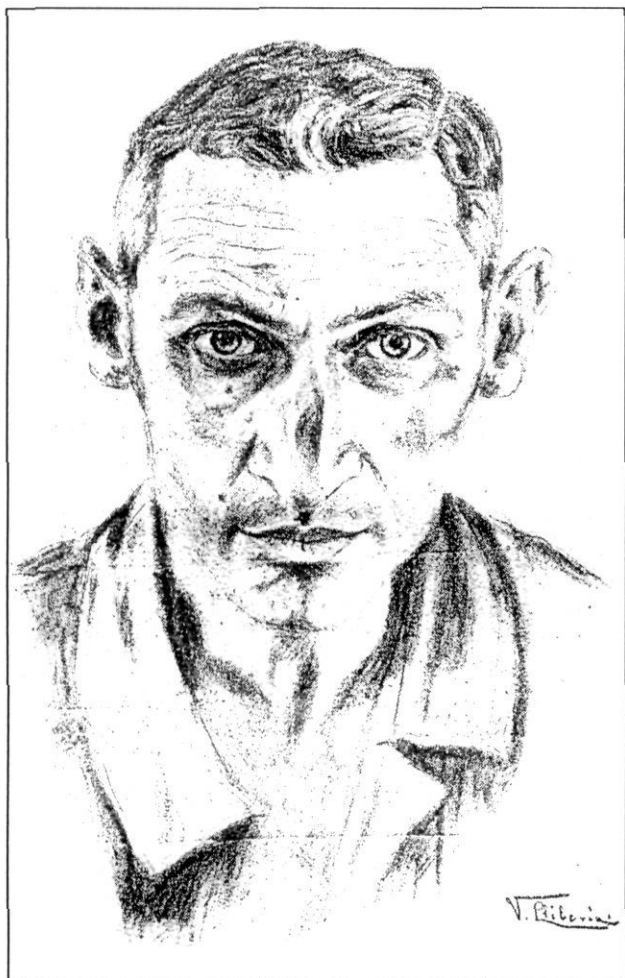
1926.

*De Jaume Lladó,
se corresponde a una
fidel amicitia matoronina.
Dins catalans del
Rondel. Juliol 1922.*

En Julià Gual, en Jordi Cançons matoroní, ja l'any 1926 donava prova de les seves qualitats poètiques al Bloc Matoroní.

tura, Puig i Cadafalch se'l va treure del davant. Després, davant la seva constància i amb el desengany emportat per l'actitud indiferent dels seus conciutadans, va felicitar el batlle de Canet, no podent amagar, però, la seva contrarietat.

El senyor Fors era un home devot i d'una gran sensibilitat. El recordo llagrimejant a la lectura d'uns poemes de la poetessa Sara Llorens, esposa d'en Manuel Serra i Moret, president del Parlament català a l'exili. Serra i Moret una vegada em va confiar una grossa maleta que vaig depositar a Barcelona. Contenia unes proclames que, si no recordo malament, eren encapçalades per *El President de la Generalitat de Catalunya us parla*. Allunyant-me un moment del tema inicial faré un incís per tal d'explicar-ne el motiu. Havent presentat la dimissió de la presidència de Catalunya Josep Irla, la presidència temporal corresponia automàticament al president del Parlament. El cas és que, segons ell, havent-se auto-proclamat Josep Tarradellas per ocupar el lloc, s'adreçava al País per reclamar els seus drets constitucionals.

Retrat d'en Francesc Lladó. Fet al camp de concentració d'Argelers per un bon dibuixant, internat també (tamany reduït).

Tornant amb en Josep Fors, esmentaré la seva ofrena d'una reproducció de la imatge de la verge de Montserrat a la parròquia de Prada. Hi fou entronitzada la diada de la Verge de l'any 1955, i el mestre Casals, amb molt de sentiment, va interpretar davant d'ella el conegut *Cant dels Ocells*. El dia del seu òbit va ser transportat, contra la seva voluntat, a Canet, constituint l'acte del seu enterrament una gran manifestació popular de condol que va provocar una repressió del governador civil del règim, amb paraules insultants a la dignitat d'aquest patriota català.

Dins d'aquest univers d'homes tractats injustament, foragitats de la seva llar, vivint cada dia amb l'esperança d'un demà amb el retorn definitiu, s'hi trobaven en Julià Gual, en Francesc Lladó i molts d'altres imbuïts dels mateixos sentiments.

La imatge que jo em vaig fer de Julià Gual era la d'un home amb un llenguatge clar i directe, d'una gran intel·ligència i cultura, idealista, i amb molts bons sentiments. Era d'aquells que es podia dir que la seva mà dreta ignorava allò que feia l'esquerra.

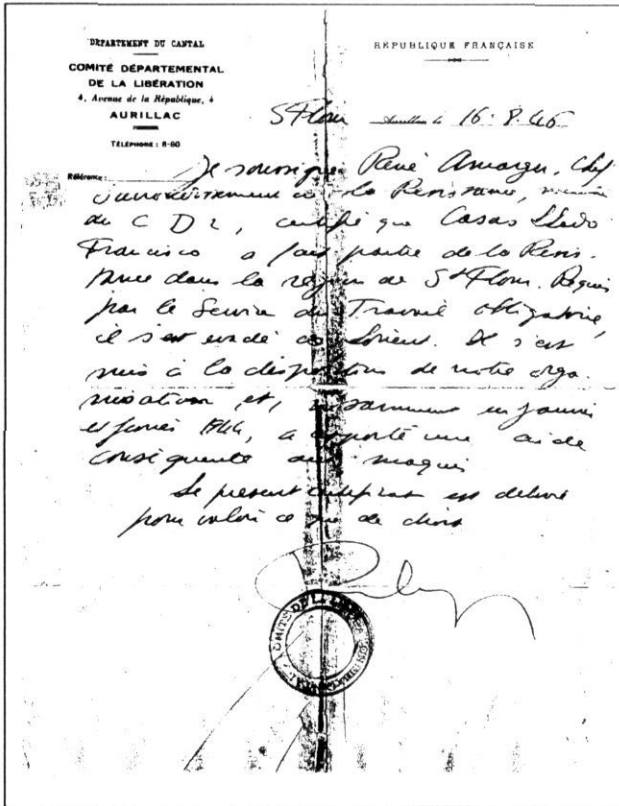
D'en Francesc Lladó, jo trobo que sobresortien de la seva persona el seu idealisme i la seva humanitat. Qualitats que anaven lligades amb l'home d'acció, obert sempre a les causes justes.

La personalitat d'aquests dos mataronins potser era complementària i representativa d'un bon nombre de ciutadans que, mercès a llur acció conjunta, evitaren molts estralls i llàgrimes a la nostra Ciutat. El salvament de la capella dels Dolors de la Basílica mataronina n'és un testimoniatge.

A Mataró, en Julià Gual anava des de les facècies del *Cau Grillat* als articles del *Diari* local, passant pel *Bloc Mataroní*. En Jordi Cançons, que així s'identificava en el món de les lletres, figura per dret propi en la pinacoteca ideal mataronina.

A en Francesc Lladó se'l trobava fent obra social, aplanant divergències especialment entre llogaters i propietaris. En Joaquim Casas diu que era al seu costat en les hores tràgiques del sis d'octubre de l'any 1934. (1)

En Gual i en Lladó varen emprendre el camí de l'exili un dia fred del mes de gener de l'any 1939. El dia 29, passant per un camí de muntanya, en Julià Gual entrava a França pel Coll de Les Illes, i en Francesc Lladó ho feia pel Portús. El primer va anar a Perpinyà, passant per Ceret,

Molts francesos, mitjançant coneixences, obtingueren medalles per fets imaginaris. Ahir aclamaven Vichy, i l'endemà es posaven a primera fila. A casa nostra va succeir el mateix. En Francesc Lladó, com molts d'altres, podia haver reclamat llores que mai no havia desitjat...

on l'esperaven la seva esposa i el fill, i es va traslladar seguidament a Bourg-Madame, d'on la seva esposa, la Rita Casals, n'era originària. En Lladó, menys afortunat a causa de les circumstàncies, va anar a raure a la platja d'Argelers com milers d'altres. Tenia el firmament com a teulat i un sot fet a la sorra humida com a abríc de la forta tramuntana gelada. El tractament dels soldats senegalesos feia la resta, ajudats pels gendarmes francesos que a la frontera feren els honors a l'exèrcit franquista.

En Jaume Comas i Jo, si no recordo malament, havia estat diputat al Parlament de Catalunya. La nadalenca d'aquest mataroní, adreçada a en Francesc Lladó, expressa bé l'ànim dels catalans que es trobaven a l'exili.

Abpreciat amic Lladó: No per me parte el temps i no mantenim la correspondència més seguida, delxo de recordarte en les hores de soltat en que ens trobem moltes vegades solmersos. Va a comentar un altre ass. seran lo que pasarem la frontera desvolats pero no rencuts, dias ay nells de grant trapedia, me cal m'olvidarlos putant abris els responsables de la miseria del nostre poble i els crims que cometen i que encare continuan. Que et requi mi flor ee que se a veixer et desitja ee teu amic J. Comas i Jo

Poc temps després eren els mateixos francesos que també conceixien la sort del vençut, per obra i gràcia d'aquells que a l'abric d'un Comitè de no intervenció, d'una línia Maginot i de la pràctica de la política de l'estruç a Munic creien que els artífexs del nou ordre europeu no passarien.

Malgrat les humiliacions rebudes, i els sofriments morals i materials viscuts de la part d'aquells que havien reconegut el nou règim dictatorial d'Espanya, la gran majoria d'exiliats no dubtaren ni un moment a col·laborar a combatre l'exèrcit ocupant, conscients i confiats que la victòria implicaria l'establiment d'un règim democràtic al seu país, que havien deixat enrera.

En Francesc Lladó, igual que molts d'altres patriotes, va participar activament en aquesta lluita sorda i anònima. Treballador forçat a les obres de fortificació del mur de l'Atlàntic, a la regió de Lorient, va participar a diversos sabotatges, desertant després vers la regió del Cantal, on va ocupar-se de la missió de recepció del material tirat a la nit pels avions aliats i la destinació de l'equipament de la Resistència de la Regió. Més tard va fer molts serveis com estafeta, recollint i enviant informacions d'un gran utilitat.

Acabada la conflagració, i esvaïda l'esperança per poder tornar a casa amb dignitat i seguretat, com deia en Julià Gual, els exiliats es varen sedentaritzar, si així es pot dir, sempre atents a un millor demà, que resultà molt llunyà, i que molts no veieren.

La vocació intel·lectual d'en Julià Gual li va permetre de sortir d'aquest univers ignorat i anònim. La seva col·laboració amb el mestre Casals en fou un gran mitjà, facilitada per la circumstància de residir a Prada mateix. L'any 1951, però, en adquirir la *Librairie de Catalogne* a Perpinyà, es va capgirar completament la seva vida. Aquest establiment

CABLE ADDRESS: UNATIONS NEW YORK TELEGRAMME UNATIONS NEW-YORK

UNITED NATIONS NATIONS UNIES

LAKE SUCCESS, NEW YORK • FIELDSTONE 7-1100

REFERENCE: 1302-1-1/FS 3 November 1947

The Secretary-General of the United Nations has the honour to acknowledge the receipt of your letter of 29 October 1947, concerning the present regime in Spain and the fate of a certain Spaniard.

Monsieur Francisco Llacló',
24 Rue Notre Dame,
Ravel,
France.

A la llibreria de Catalunya el mestre Casals també hi havia fet alguna parada, i en el seu llibre d'or escrivia que *els estimats Gual ja no són a Prades i se'ls veu amb compta gotes. L'exiliat de Prada es va quedant sol !*.

El canonge Cardó, l'exiliat a Friburg amb el cardenal Vidal i Barraquer, hi feia vots *perquè el negoci de llibreter es dobli d'un negoci espiritual per a la Llengua i l'esperit de la Gran Catalunya*.

La poesia era el jardí secret d'en Julià. Als Jocs Florals de la Llengua Catalana celebrats a la ciutat de Montpeller, l'any 1946, va ser guardonat amb l'accèssit de la Flor Natural amb el seu recull de *Sonets d'exili i de Camí* i el poema *Estances de l'Amor perdut*. Els Jocs foren presidits pel president Irla, i en Puig i Cadafalch hi figurava com a membre d'honor, al costat de Frederic Mistral, Ventura Gassol, Josep Carner i François Mauriac. El comte de Güell, un altre exiliat, també hi figurava. Un altre mataroní, en Joan Layret, era el vice-president de la comissió organitzadora.

Una activitat gairebé insòlita d'en Julià Gual era l'emissió radiofònica que amb la complicitat de la seva esposa, Rita Casals, portaren a terme durant anys a l'antena de Ràdio Perpinyà. *Aires del Canigó*, que era el seu nom, posava en relleu pàgines viscudes rosselloneses i l'actualitat cultural dels Països Catalans.

Per a la gent de l'interior fou d'una gran utilitat poder transmetre informació a organismes adequats, denunciant les arbitrietats del règim franquista. I també era d'una gran utilitat poder rebre noves de l'exterior, burlant la censura militar.

va esdevenir la Llibreria de Catalunya, *Can Gual*, una mena de consulat del Principat i, per als mataronins, un suburbi de Mataró.

Molta gent hi desfilava i ell, darrera el taulell, s'informava àvidament de tots els esdeveniments que especialment succeïen a Mataró. Ja ens ho escrivia l'Esteve Albert, el gran mataroní d'adopció, en Julià tota la vida ha mirat de saber fins que hi passa sota cada doquí dels carrers que trepitja.

Després de l'alliberació de la França els exiliats republicans, veient amb desengany que era lluny el dia del retorn a casa, s'organitzaren per a obtenir una autoritat moral a l'exili.

REGION N° _____

Comité Departamental de Cataluña

Comarca de Saint Anton II

Apellidos: Llacló Casas

Nombre: Francisco

Fecha y lugar de nacimiento: 29 Julio 1898 Argenton (Baña)

Domicilio: Andelat

Adherido al Comité de el Fleu a 18 de Diciembre 1946

(Sello)

El Programa de UNION NACIONAL

La Junta Suprema de U. N. lucha por el establecimiento en España de un Gobierno de Union Nacional en el que estén debidamente representadas todas las tendencias no infeedadas al extranjero y que aplique el siguiente.

PROGRAMA

1. Fusión de los brazos que atan España a Hitler y a los países del eje. Adhesión a los principios enunciados en la Carta del Atlántico, en la Conferencia de Moscú, y en la Conferencia de Teherán.
2. Depuración del aparato del Estado, principalmente del Ejército, de los falangistas que no puedan probar indubitavelmente que lo han sido a la fuerza.
3. Amnistía para todos los perseguidos por Falange por motivos políticos. Nulidad de las sanciones impuestas por las jurisdicciones especiales (tribunales militares, responsabilidades políticas, masonería y comunismo, fiscalía de tasas, etc.). Reparación de los daños causados por injustas sanciones administrativas o penales.
4. Restablecimiento de las libertades de opinión, prensa, reunión, asociación, de conciencia y de práctica privada o pública de cultos religiosos.
5. Política de reconstrucción de España, que asegure a todos los españoles las elementales condiciones de vida política, económica y social, inherentes a la dignidad de la persona humana. Revisión de fortunas ilícitamente amasadas durante el período franquista.
6. Creación y preparación de las condiciones necesarias para convocar elecciones, en las que los españoles, pacífica y democráticamente, designemos una Asamblea constituyente ante la que rinda cuentas el Gobierno de U. N. y que promulgue una Carta constitucional de Libertad, de Independencia y de prosperidad para España.

Firma del interesado,
F. Llacló

L'Esbart Dansaire del Rosselló de Rita Casals, animada pel seu marit, va iniciar un nombrós esplet de joves rossellonesos al folklore català, amb molta dignitat i rigor en les seves manifestacions.

En Jordi Cançons, de Mataró, era conegut a Tolosa de Llenguadoc, en les pàgines del periòdic *La Dépêche*, per en Galdric de Prada. Hi col·laborava tractant sempre temes referents a la cultura i a esdeveniments de les terres catalanes.

Creiem que el dia que surti a la llum el recull de poesies que en el transcurs de la seva vida en Julià Gual va anar component, hi descobrirem la seva pregona espiritualitat que ja es deixa entreveure en una frase escrita per ell mateix *Tot el que és material passa i es torna pols i cendra. Els símbols espirituals permaneixen per damunt de tot.* (2)

Per a mi, personalment, la seva fi tràgica és tot un símbol, car és a les mans d'un jove matoroní, aleshores, que pràcticament va deixar d'existir. Fou el relleu d'una torxa, que anant per camins ignorats trobarà unes altres mans que la portaran vers l'infinit.

Un món infinit on homes idealistes com Julià Gual, Francesc Lladó i d'altres, hi han retrobat la pau de l'esperit i la satisfacció del deure acomplert.

Jaume Lladó i Font

Nº d'enregistrement : 753064

Bénéficiaire

Signature du titulaire

NOTA. — Ce document ne dispense pas son titulaire de la carte de séjour.

Le Directeur de l'Office Français de Protection des Réfugiés et Apatrides

CERTIFIE

que M. LLADO CASAS Francisco demeurant à PERPIGNAN (P.O.) né(e) le 29 Juillet 1898 à ARGENTONA (Barcelone) fils (MRE) de Santiago et de Pilar est réfugié(e) Espagnol et qu'il (elle) est placé (e) sous la protection juridique et administrative de l'OFFICE.

Ce certificat est valable : du 21.7.1965 au 20.7.1970 Paris, le 4 Août 1967

Le Directeur,

Per una qüestió de principis, molts refugiats a França no renunciaren al seu estatut de refugiat polític fins a la mort del general Franco.

NOTES.

- 1.- CASAS, Joaquim. *El meu Sis d'Octubre a Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 20. Mataró, 1984.
- 2.- GUAL, Julià. *Els voluntaris catalans. Tramuntana*, Perpinyà, 1948.